

CLEMENS WISSE

OMNIBUS

*De erfgenaam
van de
Weeshoeve*

HOOFDSTUK 1

'Je moet je niet zo laten opjuttten door je broer, Koos,' zegt Bep Gerrits als haar man weer zit te schelden op de macht van de rijken. Koos Gerrits is knecht bij de rijke boer Dirk Lefeber op hoeve Landzicht, en naar eigen zeggen verdient hij te veel om ervan dood te gaan en te weinig om ervan te kunnen leven. Zijn broer Theo werkt in de Rotterdamse haven en verdient in minder uren meer dan Koos.

'Jij zit te vast gebakken aan dit dorp, Bep,' verweert Koos zich. 'Schiets maar op met het eten, want over een halfuur moet ik weer opdraven. De boer wil nog enkele voeren hooi ophalen.'

'Vanavond nog?' schrikt Bep. 'Heeft Dirk dat gezegd?'

'Luister, Bep, Dirk Lefeber doet met het werkvolk wat hem goeddunkt en als je denkt er een paar centen meer mee te verdienen, dan heb je het mis. In de Rotterdamse haven wordt ieder overuur dubbel betaald, maar hier moet je opdraven als de boer dat wil en naar een extra centje kun je fluiten.' Koos Gerrits neemt misnoedig plaats aan de keukentafel waarop zijn vrouw Bep de stapeltjes karig belegde boterhammen heeft uitgestald. Het stapeltje voor haar man is het hoogst en er is een boterham met kaas en een met spek bij. Koos moet hard werken en dus krijgt hij het beste. Zelf moet Bep er ook stevig tegenaan, maar voor zichzelf heeft ze wat reuzel en een lik stroop genomen. Dochter Alie van zeventien is dagmeisje bij de vrouw van de meelhandelaar en eet daar 's avonds ook mee. Voor de jongste dochter Fientje van acht en zoontje Kees van tien heeft moeder Bep wat kleinere stapeltjes op het geblokte zeil klaargezet. Naast elk stapeltje brood staat een beker melk.

'Even stil wezen,' bromt Koos als de kinderen wat luidruchtig zijn en hij wil voorgaan in gebed. 'Geef ons heden ons dagelijks brood en vergeef ons onze schuld, zoals ook wij aan anderen hun schuld vergeven, en leid ons niet in bekoring maar verlos ons van het kwade. Amen!' Dan breekt het 'gekakel' weer los en maant moeder Bep tot stilte. 'Je kunt wel tegelijk zingen, maar niet tegelijk praten,' houdt zij haar kroost voor.

‘Als eerst Troelstra het maar eens voor het zeggen krijgt, dan zullen de rijken zich wel koest houden en dan gaan we naar Rotterdam, vrouw.’ Die gedachte houdt Koos op de been, maar Bep is erop tegen dat er over politiek en dat soort zaken gepraat wordt als de kinderen erbij zijn.’

‘Gaan we naar Rotterdam, pa?’ vraagt Kees enthousiast en dan schudt Bep haar hoofd.

‘Dat heb je er nou van, Koos,’ steunt ze. ‘Straks gaan de kinderen het nog rondbazuinen en dan kun jij je biezen wel pakken.’ En tot de kinderen: ‘Er is geen sprake van dat we naar Rotterdam gaan, hoor! Dus praat er alsjeblieft niet over.’ Bep trekt een zo zorgelijk gezicht, dat Alie, die op dat moment van haar dienstje thuiskomt, ervan schrikt.

‘Wat kijk je benauwd, moe,’ zegt ze.

‘Je moeder ziet overal spoken,’ bromt vader Koos en dan slaakt Alie een gillette.

‘Bah, wat eng. Ha, ouwe brombeer, zet eens een ander gezicht,’ lacht ze en als Koos zijn stoel naar achteren schuift, ploft ze op zijn knie, slaat haar armen om zijn nek en zoent hem op beide wangen. ‘Zo, dat vrolijk je misschien een beetje op,’ zegt ze van zijn knie af springend.

‘Grote lummel!’ glimlacht moeder Bep. Alie is het zonnetje in huis en als de stemming wat gespannen is, weet zij die op haar spontane manier te breken. Evenals haar man houdt zij van haar oudste. Met haar bruine ogen en weelderige bos donker haar is zij wat je noemt een knappe meid. Dat vinden zij en Koos niet alleen, maar ook de opgeschoten dorpsjongens.

Als ze zondags naar de kerk gaan, dan hoeft ze alleen maar op de ogen van de jongemannen te letten. Ze kijken haar na en ze weet dat Alie al menig aanzoek van jongens om kermis met haar te houden heeft afgeslagen.

‘Nou, dan ga ik maar,’ zucht Koos, zijn kiel aantrekkend.

‘Waar moet je dan heen, pa?’ vraagt Alie en dan begint ook zij op de boer te schelden als zij hoort dat haar vader weer het hooiland in

moet. Zij gaat daar nog even mee door als haar vader al de deur uit is, maar hij blijft niet lang weg.

‘Gaet het niet door?’ vraagt Bep als Koos even later weer thuiskomt.

‘Dirk is bang dat er regen komt en dus wil hij twee voeren tegelijk halen, maar dan moeten jij en Alie mee het hooiland in.’

‘Wij mee?’ Alie kijkt haar vader met grote ogen aan.

‘Ja, jij gaat samen met de boer en ik met je moeder. Jullie hebben toch wel vaker een voer gebouwd!’

‘Maar daar heb ik helemaal geen zin in,’ protesteert Alie, maar haar moeder weet haar ervan te overtuigen dat weigeren nare gevolgen kan hebben.

‘Ik ga ook mee, want dan kan ik het gevallen hooi bijeen “herken”,’ biedt Kees zijn diensten aan en dan kan kleine Fientje niet alleen thuisblijven. Het gevolg is dat even later het hele gezin Gerrits zich in het hooiland van boer Lefeber bevindt. Moeder Bep en Alie hebben een grote rode zakdoek om hun hoofd geknoopt, want ze hebben een hekel aan al het hooistof in hun haren.

‘Laat je maar zakken, Alie, maar houd het touw vast om de ponderboom meteen strak te trekken,’ zegt de boer als ze klaar zijn met hun eerste voer. Alie doet wat haar gezegd wordt, maar ze schrikt dan van de harde handen van de boer als hij haar opvangt. Naar haar gevoel houdt hij haar langer vast dan nodig is en ze ziet zijn ogen eigenaardig ‘oplichten’. Bijna gelijktijdig hebben ook vader Koos en moeder Bep hun voer klaar en dus rijden ze terug naar Landzicht, de hoeve van boer Lefeber. Dan zijn de vrouwen klaar, maar moet Koos met de boer nog een uurtje doorwerken om de twee voeren in de hooiberg te lossen.

Als Koos thuiskomt, heeft Bep ervoor gezorgd dat de pap klaar is, maar Koos kan niet meteen aanvallen, want daarvoor is hij te moe.

‘Een “gruizige bok” die rotboer,’ moppert Alie als de kinderen alvast hun pap opgegeten hebben en naar bed zijn.

‘Hoe bedoel je dat?’ vraagt Koos met gefronste wenkbrauwen. Hij

is er vaak getuige van dat Dirk de meid op plaatsen, waar zij het liever niet heeft, beetpakt. Hij vindt het niks, maar hij stoort zich er ook niet echt aan. Nu het zijn lievelingsdochter betreft, zet hij meteen zijn stekels op.

‘Ja, hoe bedoel ik dat?’ herhaalt Alie de vraag van haar vader. ‘De boer hoeft me niet op te vangen als ik me aan het touw van het voer naar beneden laat zakken en zeker niet op de manier waarop hij het doet. Hij doet me gewoon pijn met zijn harde handen.’

‘De rotzak!’ sist Koos tussen zijn tanden. Als hij naar zijn gemoed te werk ging, zou hij meteen terugkeren naar de hoeve en die gruielige boer een pak op zijn donder geven, maar dan kan hij zijn biezen wel pakken.

‘Maak je niet kwaad, Koos,’ probeert Bep te sussen. ‘Misschien verbeeldt Alie het zich wel dat de boer kwade bedoelingen had.’

‘Nee, dat verbeeld ik me helemaal niet, moe. Die rotboer moet met zijn poten van me afblijven! Eerst al moeten we ons voor niks een avond in het zweet werken en dan maakt die lomperik nog misbruik van de situatie ook. Kun je geen andere boer zoeken, pa?’

‘Ik kan wel iets anders zoeken, maar geen andere boer, meisje.’

‘Wat dan?’

‘Je weet toch wat je ome Theo zo vaak zegt?’

‘Dat je in Rotterdam in de haven moet gaan werken.’

‘Precies, en ik begin daar hoe langer hoe meer voor te voelen.’

‘Ik zou best naar Rotterdam willen. Een baantje als bij de vrouw van de meelhandelaar kan ik overal wel krijgen en in zo’n grote stad zijn natuurlijk veel meer mogelijkheden als je een paar stevige handen aan je lijf hebt.’

‘Dat geldt zeker ook voor mij, Alie,’ gaat Koos er gretig op in, maar als hij naar zijn vrouw kijkt, schudt die haar hoofd.

‘Jullie lopen veel te hard van stapel,’ meent Bep. Zij ziet de komst van haar zwager altijd met angst en beven tegemoet, want na zijn bezoek is Koos zo opstandig. Theo is drie jaar ouder dan Koos en hij woont met zijn vrouw en vier kinderen al bijna tien jaar in Rotterdam. Zij is er enkele keren geweest, maar telkens is ze weer blij terug in haar

huisje in het dorp te zijn. Haar zwager woont met zijn gezin driehoog in een nauwe steeg waar bijna nooit zonlicht doordringt. In het begin moesten de kinderen alle vier in één bedstee slapen. Sedert de twee oudste dochters voor dag en nacht in betrekking zijn, hebben ze wat meer ruimte, maar het houdt nog steeds niet over. Er zijn nog een jongen en een meisje thuis, maar die worden al te oud om nog samen in één bedstee te kunnen slapen. Als Theo met zijn wat ruimere verdiensten en met twee werkende dochters al zo klein behuist is, waar zullen zij dan terechtkomen als ze naar Rotterdam zouden verhuizen? Zij moet er niet aan denken ook haar dagen te slijten op zo'n bovenhuis in zo'n sombere steeg. Hier is het armoe troef, maar ze hebben zon en frisse lucht en verse groente uit de tuin. Aardappelen kunnen ze bewaren tot de winter en bonen kan ze inmaken. Sla, andijvie en tuinbonen zijn er nu volop, dus honger hoeven ze zeker niet te lijden. Koos met zijn Rotterdam; ze moet hem die gedachten uit het hoofd zien te praten, maar daar komt ze niet aan toe, want de zondag erop komt Theo alweer op visite.

'Ik ben de stad maar even ontvlucht om wat polderlucht op te snuiven,' zegt Theo als hij bij het daggeldershuisje van zijn broer aankomt. 'Ik heb de eerste trein genomen en vanaf het station in Leiden ben ik komen lopen. Een hele wandeling, maar dat is goed voor mijn stijve botten,' lacht Theo.

'Krijg jij die stijve botten van het gesjouw in de haven, Theo?' vraagt Bep. Ze wil wel graag zijn bevestiging horen, want dat schrikt Koos misschien een beetje af, maar Theo heeft het door.

'Nee, Beppie,' lacht-ie, 'dat heb ik nog overgehouden van het boerenwerk hier.'

'Ja, dat zal best! Van tien jaar geleden zeker?'

'Hebben jullie nu al ruzie?' vraagt Koos, maar Theo schudt zijn hoofd. 'Bep probeert jou het werken in de Rotterdamse haven tegen te maken, Koos, maar trap er niet in, jongen, want alles is beter dan het gesloof hier voor de boeren tegen een hongerloontje.'

'Gelijk heb je, Theo, overuren zijn er hier niet bij.' En dan vertelt

Koos zijn broer over de hooibouw in de avonduren en natuurlijk spreekt ook Theo er schande van.

‘Als je lid was van de bond en je zou het wangedrag van die boer melden, dan zou hij wel uit een ander vaatje gaan tappen,’ verzekert Theo zijn broer. ‘We hebben kiesrecht gekregen, man, dus kunnen wij onze stem uitbrengen op onze socialistische voormannen, zoals Troelstra. Maar weet je wie de mensen op die achterlijke dorpen als jullie dorp tegenhouden?’

‘De boeren,’ raadt Bep, maar Theo schudt zijn hoofd.

‘Nee, Bep, het zijn die zwartrokken die de mensen klein en dom willen houden. Wel naar de kerk, maar niet naar een bijeenkomst van de bond. Zelfs in Rotterdam ligt dat zwarte tuig op de loer.’

‘Een beetje meer respect voor de geestelijkheid, Theo!’ vermaant Bep haar zwager. Ze heeft een hekel aan die opruiende taal van haar zwager, maar het gescheld op de kerk en zijn leiders verafschuwt ze.

‘Blijf jij maar lekker braaf, hoor, Bep,’ lacht Theo, ‘maar je moet Koos niet tegenhouden naar Rotterdam te komen. In de haven van Rotterdam is werk genoeg en met de bond achter je geniet je ook bescherming tegen de willekeur van de bazen. Tegen de willekeur, zoals jullie die ondervinden van die rotboer waar je je voor noppes in het zweet moet werken als er in de hooibouw een buitje verwacht wordt.’

‘Theo heeft gelijk, Bep; ik voel er wel voor om naar Rotterdam te gaan,’ zegt Koos en dan loopt hij met zijn oudere broer de moestuin in. Als Bep door het raam kijkt, ziet ze haar man wijzen op de mooie bedden met sla en andijvie. De moestuin is zijn liefhebberij en hij beseft, naar haar mening, niet of onvoldoende dat je dat in een sombere steeg in Rotterdam allemaal moet missen. Je zult er best wat voor terugkrijgen, maar het platteland verruilen voor de grote stad ziet zij vooralsnog niet zitten.

‘We verhuizen misschien wel naar Rotterdam en mijn vader wordt daar dan ook lid van de bond,’ zegt Kees Gerrits als hij de volgende dag op school is.

‘Helemaal naar Rotterdam?’ vragen zijn vriendjes ongelovig. ‘Je moet niet zo opscheppen,’ zegt Jos Lefeber, het zoontje van de boer van vader Koos.

‘Ik schep niet op,’ protesteert Kees. ‘Mijn ome Theo werkt er ook in de haven en die is ook bij de bond. In de haven komen hele grote schepen en die moeten dan gelost worden. Mijn vader kan daar veel meer verdienen dan hier.’ In zijn onschuld vertelt Kees alles wat hij gehoord heeft en dat had hij beter niet kunnen doen.

‘Kees Gerrits verhuist met zijn vader en moeder naar Rotterdam, want hij kan daar veel meer verdienen dan hier en zijn vader wordt daar lid van de bond.’ Wat dat laatste inhoudt, is kleine Jos niet duidelijk, maar Kees schepte erover op, dus zal het wel belangrijk zijn.

‘Hoe kom jij aan die wijsheid?’ vraagt vader Dirk Lefeber aan zijn zoontje.

‘Van Kees Gerrits. Zijn oom werkt ook in Rotterdam.’

‘Ja, ja, die opruiet,’ bromt Dirk. Hij neemt zich voor zijn knecht eens ernstig over te onderhouden, want natuurlijk is het alleen maar bravoure van die Koos en praat hij zijn broer naar de mond.

‘Zal ik maar eens omzien naar een andere knecht, Koos?’ vraagt Dirk de volgende morgen als ze op hoeve Landzicht aan de koffie zitten.

‘Hoezo een andere knecht, Dirk?’ reageert Koos verbaasd.

‘Jij vertrekt binnenkort toch naar Rotterdam om daar veel meer te verdienen en lid te worden van die rooie bond, of niet?’

‘Hoe kom je daar nou bij?’ schrikt Koos. Even verdenkt hij zijn broer ervan dat hij de boer de ‘waarheid’, zoals Theo het altijd noemt, is gaan zeggen, maar de boer helpt hem uit de droom.

‘Je zoontje loopt het op school rond te bazuinen en die zal het niet uit zijn duim zuigen. Laat ik je dit zeggen, Koos: als je beter kunt, kun je beter gaan, maar als je hier blijft en ik nog één woord over die rooie vakbond hoor, dan kun je meteen je biezen wel pakken.’ Dirk Lefeber laat er geen misverstand over bestaan hoe hij erover denkt en daar kan Koos Gerrits het voorlopig mee doen.

‘Wat kijk je nijdig, Koos,’ zegt Bep als haar man die middag komt eten.

‘Kees heeft op school lopen kletsen over het gesprek dat we gisteren met Theo hadden.’

‘Over Rotterdam?’

‘Ja, en ook over de vakbond.’

‘Maar hoe weet jij dat?’ Bep kijkt haar man bezorgd aan. Zij verwacht onheil.

‘Waarschijnlijk heeft kleine Jos Lefebber het gehoord en die heeft er thuis over gesproken en nou is Dirk erover begonnen.’

‘Wat zei Dirk dan?’

‘Hij vroeg zich af of hij misschien al een andere knecht zou moeten zoeken.’

‘Zie je nou wel! Jij en je broer met jullie geklets altijd over Rotterdam en de politiek waar de kinderen bij zijn; heb je nou je zin?’

‘Rustig een beetje, Bep, er is nog niks gebeurd.’

‘Nog niks, zeg je. Maar wat niet is, kan komen. Heeft Dirk niet bedreigd?’

‘Wat heet bedreigd? Als ik nog eens over “die rooie vakbond”, zoals Dirk het noemt, praat, kan ik meteen mijn biezen pakken. Die rotboer denkt mij zodoende bang te maken, maar dan heeft-ie het mis. De gewone man zit altijd in de verdomhoek, maar dat blijft niet zo, Bep, wat ik je brom.’

‘Houd je nou voorlopig maar gedeisd en praat niet meer over die dingen waar de kinderen bij zijn!’ Bep neemt liever het zekere voor het onzekere.

‘Jij doet het in je broek voor die hufter, maar ik niet, hoor! Als de winter weer voorbij is, zal ik hem eens laten zien wie hij voor zich heeft.’ Met zijn mond is Koos erg flink, maar als het erop aankomt, kruipt hij in zijn schulp. Bep laat het maar zo; ze kent haar man langer dan vandaag.

De laatste dagen van oktober waren nog dragelijk, maar met de komst van november laat de herfst zich van zijn guurste kant zien. Het is koud en er waait een snijdende wind. Het is ook de hoogste tijd de slo-

ten van riet en flap te ontdoen. Tijdens de zomermaanden hebben de koeien bij het drinken de slootkanten uitgetrapt en nu moet Koos met de graaf de kanten in een rechte lijn afsteken. Dat werk is nog redelijk ontspannend, maar als de zware stukken op de kant getrokken en in de ontstane gaten moeten worden gemikt, dan moeten de spieren gespannen worden. Koos krijgt het er warm van en hij trekt dan ook zijn jekker uit. Zijn kiel is niet winddicht en dat voelt hij wel, maar hij heeft geen last van de kou. Toch zit hij 's avonds te kuchen en te proesten. Als hij de volgende morgen in alle vroegte loopt te hoesten, raadt Bep hem aan zijn jekker aan te trekken als hij vanuit de warme stal naar buiten gaat. Koos bromt dat hij niet van 'poppenstront' is en begint aan zijn gewone dagtaak. Maar als hij tussen de middag thuiskomt om te eten, hoest hij nog steeds en als Bep haar hand tegen zijn wang houdt, voelt ze dat hij erg warm is en misschien wel koorts heeft.

'Je hebt kougevat, Koos,' constateert ze. 'Met dit gure weer moet je uitkijken, hoor!'

Pas echt ongerust maakt Bep zich als Koos na zijn middagdutje met een kop als vuur uit de bedstee klimt. 'Zou je nou wel weer naar buiten gaan, Koos?' vraagt zij vertwijfeld. 'Je gloeit helemaal! Kruip maar weer onder de wol, jongen. Misschien moeten we de dokter wel halen.'

'De meeste mensen gaan dood in bed, Bep. Het gaat vanzelf wel weer over.' Koos beseft zelf niet hoe eigenwijs hij is, maar een eenvoudige en hardwerkende dorpling is niet kleinzerig en een dokter komt er pas bij als de levensgeesten bijna geweken zijn.

Toch moet Koos, als hij na het melken die middag thuiskomt, toegeven dat hij zich niet zo lekker voelt. Brood hoeft hij niet. Doodmoe kruipt hij meteen in de bedstee en als Bep even later bij hem gaat kijken, ligt hij te rillen van de koorts. Ze schrikt ervan en ze schrikt nog erger als Koos ligt te draaien met zijn ogen en niet duidelijk reageert op haar vragen. Ze staat handenwringend bij de bedstee en weet niet wat ze moet doen. Ze is dan blij als Alie thuiskomt. Ook zij schrikt van de toestand waarin zij haar vader aantreft. 'Daar moet de dokter bij komen, moe,' zegt Alie en ze vindt het dan vreemd dat haar moeder

niet reageert. 'Vind jij dan van niet, moe?'

'Waar moet ik het geld voor de dokter vandaan halen, kindje?' vraagt moeder Bep zich hardop af.

'Wat kan mij dat geld schelen, desnoods betaal ik het uit mijn eigen zak,' zegt Alie en meteen trekt zij haar jas aan om dokter Van Ammers te gaan waarschuwen.

'Een zware longontsteking,' is de diagnose van dokter Van Ammers. 'Ik zal wat poeders klaarmaken die straks opgehaald kunnen worden en morgen kom ik terug.'

'Maar dat kan ik niet allemaal betalen, dokter,' piept Bep benauwd, maar de grijze arts wuift haar bezorgdheid weg.

'Over geld praten we pas als je man weer helemaal beter is, mevrouw.' Terwijl alle dorpelingen vrouwen met 'juffrouw' aanspreken, zegt dokter Van Ammers tegen alle getrouwde vrouwen 'mevrouw'. Hij maakt daarbij geen onderscheid tussen de vrouw van de notaris en de vrouw van een eenvoudige daggelder.

'Hoelang kan de ziekte duren, dokter?' vraagt Alie en dan haalt de arts zijn schouders op.

'Bij een longontsteking komt de crisis na een dikke week en als de patiënt daar goed doorheen komt, moet je rekenen op enkele weken tot meer dan een maand voordat hij weer op de been is. Dat wil niet zeggen dat hij dan al aan het werk kan,' is de sombere voorspelling van de dokter.

Noch Alie, noch haar moeder heeft ervaring met iemand die een longontsteking opgelopen heeft en de woorden van de arts hebben hen danig van streek gemaakt. 'Als de patiënt er goed doorheen komt' zei dokter Van Ammers.

'Kan het zijn dat pa niet door de crisis heen komt, dokter?' vraagt Alie met een benauwd gezichtje.

'Je vader is een sterke kerel en ik kom elke dag even kijken, dus maak je nou maar geen al te grote zorgen tot die tijd,' probeert de dokter de beide vrouwen een beetje te kalmeren.

‘Koos kan morgen niet komen, want die ligt met longontsteking in bed, Dirk,’ zegt Bep als ze nog dezelfde avond met haar onheilstijding op Landzicht komt.

‘Wanneer komt-ie dan wel?’ vraagt Dirk Lefeber met een norske kop. Het komt niet in hem op te informeren naar de toestand van zijn knecht. Nee, Dirk denkt alleen aan zichzelf en aan het werk dat gedaan moet worden.

‘Dokter Van Ammers zegt dat het wel weken kan duren voordat Koos weer aan de slag kan.’

‘Dokter Van Ammers is een teut,’ zegt Dirk nogal oneerbiedig. Een knecht die voor een beetje koorts in bed blijft en daarin door de dokter gesterkt wordt, is, net als de dokter, in de ogen van de boer een slappeling. ‘Ik verwacht hem volgende week wel weer,’ zegt-ie zonder blikken of blozen en hij gaat naar binnen, Bep sprakeloos achterlatend.

Als ze thuiskomt en in de bedstee kijkt, moet ze een traan wegpinken. Ze veegt met een oude luier het zweet van het gezicht van haar lieve jongen en bidt in stilte dat ze hem toch maar niet zal verliezen. ‘Als hij er doorheen komt,’ zei de dokter. En als dat niet zo is, wat dan? Gaat Koos dan dood? Zij moet er niet aan denken. En die norske boer vraagt niet eens hoe het met hem is. Ze heeft een hekel aan het opstandige gepraat van Koos als Theo weer geweest is, maar hij heeft wel gelijk. De gewone man is niet in tel. De baas vraagt alleen wanneer hij terugkomt en niet hoe hij het maakt.

Aan het einde van de week loopt de koorts nog hoger op en de dokter adviseert Bep en Alie om beurten ook ’s nachts bij de patiënt te blijven. Hij voorspelt dat Koos, naarmate de koorts verder stijgt, steeds onrustiger zal worden en dat hij desnoods in bedwang gehouden moet worden als hij probeert uit bed te komen. Na enkele dagen al zijn de vrouwen doodmoe, maar zij laten Koos geen moment alleen. Wat het zwaarst is moet het zwaarst wegen.

Die zaterdagmiddag is Alie vrij en kan zij de taak van haar moeder overnemen. Bep gaat naar de boer om geld te halen.

‘Ik kom geld halen, Dirk,’ zegt ze als ze op Landzicht weer tegen-

over de boer staat.

‘Jij komt geld halen,’ herhaalt Dirk haar woorden en hij denkt na. ‘Wanneer komt Koos weer?’ vraagt-ie dan.

‘Dat weet ik niet, Dirk; mijn man is op dit moment heel erg ziek.’

‘Het zint me niks,’ bromt Dirk. ‘Als Koos er niet is, moet ik een losse knecht inhuren en dat kost me geld, zodat ik je niet meer dan de helft van zijn weekhuur kan betalen, Bep.’

‘Maar waar moet ik dan van leven, Dirk?’ vraagt Bep vertwijfeld.

‘Dat is jouw zorg, Bep.’ En daar kan de vrouw van de doodzieke knecht het mee doen. Naast haar zorg om haar zieke man, krijgt zij nu ook nog nijpende geldzorgen. Een vetpot is het nooit geweest, maar met de helft minder geld wordt het pure armoe.

‘Nu komt het erop aan,’ zegt dokter Van Ammers als hij die ochtend weer poolshoogte komt nemen. Hij knikt als Bep zegt dat Koos die nacht erg onrustig is geweest en dat zij moeite heeft moeten doen om hem in bed te houden. ‘U en uw dochter moeten elkaar vannacht maar om de twee uur afwisselen, want het zal zwaar worden. Morgenochtend vroeg kom ik terug en ik hoop dat de crisis dan voorbij is. Mocht u het niet vertrouwen, laat me dan roepen,’ zegt-ie nog.

Het wordt, zoals de dokter voorspelde, een zware nacht voor Bep en Alie. Als Koos erg onrustig is, zitten ze samen aan het bed. Het is duidelijk te zien dat Koos aan het einde van zijn krachten is, maar nog moeten ze hem soms samen vasthouden en terugduwen in het kussen. Maar dan wordt hij rustig en slaapt. Tegen de ochtend opent hij even zijn ogen en fluistert hij: ‘Water.’ Als Alie, die op dat moment bij hem zit, hem te drinken gegeven heeft, pakt hij even haar hand en laat hij zich met een glimlach om zijn mond terug in de kussens zakken om onmiddellijk weer in te slapen.

Als dokter Van Ammers een uur later komt, is hij erg tevreden en tot de onuitsprekelijke blijdschap van de twee vrouwen voorspelt hij dat Koos weer helemaal de oude zal worden, maar hij zegt er ook bij dat dat nog een hele poos zal duren.

‘Koos heeft het ergste achter de rug, Dirk,’ zegt Bep als zij die zaterdag weer geld gaat halen bij de boer.

‘Mooi zo!’ reageert Dirk tevreden. ‘En wanneer komt-ie weer?’

‘Hij is erg verzwakt en volgens de dokter zal het een hele poos duren voordat hij er weer bovenop is.’

‘Dan kan ik al die tijd geen dubbele weekhuur betalen, Bep. Ook niet de helft, want ik moet de volle mep aan de losse knecht betalen. Ga maar naar de pastoor voor ondersteuning uit de armenkas.’

‘Meen je dat nou echt, Dirk?’

‘Ik stort wekelijks mijn bijdrage in de armenkas en als het zo uitkomt, zoals nu in het geval van Koos, dan wil ik er ook weleens een keertje van profiteren,’ zegt de hufter tactloos.

Met pijn in haar hart en zonder geld gaat Bep terug naar huis. Koos mag er niks van merken, want hij moet nu alleen maar rusten en gevrijwaard worden van iedere opwindning. En dát Koos zich zou opwinden als hij de reactie van Dirk Lefeber zou kennen, is wel zeker.

De bloemen staan dik op de ruiten als Bep de volgende morgen in haar te dunne jas schiet om naar de pastorie te gaan. Ze huivert, maar niet alleen van de kou. Ze huivert van angst dat ook de pastoor haar verzoek zal afwijzen en van schaamte om haar hand op te houden. Ze heeft door de jaren heen elke cent moeten omkeren alvorens hem uit te geven, maar ze hadden te eten en de kinderen zagen er verzorgd uit. Nu moet ze gaan leven van de bedeling, tenminste als ze al iets krijgt, want ook daarvan is ze niet zeker.

Coba Schelling, de pastoorsmeid, doet open als Bep bij de pastorie aanbelt. ‘Heb je een afspraak met meneer pastoor, Bep?’ vraagt ze en als Bep haar hoofd schudt, kijkt ze bedenkelijk. ‘Dan weet ik niet of meneer pastoor je kan ontvangen, hoor! Maar ik zal het vragen. Kom maar even in de hal, want met de deur open is het zó koud.’

Gelukkig voor Bep heeft de pastoor wel even tijd voor haar en na enkele minuten zit ze in de behaaglijk warme kamer tegenover de parochieherder.

‘Wat kan ik voor je doen, Bep?’ vraagt de oude pastoor, die al vele jaren aan de parochie verbonden is en alle parochianen persoonlijk kent.

‘Dat is een heel verhaal, meneer pastoor,’ zegt Bep bedeesd.

‘Begin dan maar bij het begin,’ lacht de geestelijke, bedachtzaam het puntje van zijn dikke sigaar af knippend. Terwijl de pastoor vervolgens dikke rookwolken de kamer in blaast, vertelt Bep haar verhaal. Eerst over de ernstige ziekte van Koos en daarna over haar teleurstelling over de ongeïnteresseerde en kille reactie van boer Lefeber.

‘Koos is nooit ziek, meneer pastoor, dus vind ik dat Dirk mijn man zijn weekhuur gewoon zou moeten doorbetalen,’ zegt ze.

‘Dat vind jij, Bep, maar Dirk Lefeber kennelijk niet.’ De pastoor vindt het een minne streek van de rijke boer, maar deze zit in het kerkbestuur en is voorzitter van de armenraad. Hem tegen de haren in strijken doet hij maar liever niet. ‘Maar heeft hij nog iets anders voorgesteld?’ wil de pastoor weten.

‘Ik moet hier mijn hand komen ophouden om een gift uit de armenkas te krijgen; ik schaam me dood!’ zegt Bep met een rood hoofd.

‘Daar hoeft jij je niet voor te schamen, Bep. Daar is de armenkas voor.’ De pastoor is allang blij dat de boer van Landzicht zijn parochiaanse deze oplossing aan de hand gedaan heeft. Samen met de voorzitter kan hij als pastoor een besluit nemen over toekenning van giften uit de armenkas. De verantwoording achteraf is dus een formaliteit. ‘Heeft de boer nog over de hoogte van de gift gesproken?’

‘Nee, meneer pastoor.’

‘Goed, ik zal de penningmeester instrueren en daar kun je dan morgen geld halen.’ Bep durft niet te vragen naar de grootte van het bedrag, maar als meneer pastoor het zelf bepaalt, dan zal het wel meevallen. De wens is bij Bep de vader van haar gedachte.

Als zij de volgende dag bij de penningmeester aanklopt, is die al door meneer pastoor geïnformeerd, en het zakje met het geld ligt voor haar klaar. Als ze onderweg naar huis in het zakje kijkt, valt de inhoud haar bitter tegen. Het is maar net iets meer dan de helft van de weekhuur van Koos. Thuis schrijft ze alles op wat ze de komende tijd nodig heeft en dan komt ze tot de slotsom dat ze er bij lange na niet mee toekomt.

Naast het dagelijkse eten moet er brandstof gekocht worden en Kees moet een paar nieuwe klompen hebben. Met dit vriezende weer moeten de kinderen warme kleren hebben en Fientje is al uit haar dikke jasje gegroeid. Maar eerst en vooral zal ze versterkende middelen voor Koos moeten kopen, want hij moet aansterken na zijn slopende ziekte. Hij is tot op het bot vermagerd en hij kan nog niet op zijn benen staan, zo slap is-ie.

Ondanks de te verwachten vernederingen gaat ze toch maar naar de boer om te vragen of er voor de zieke knecht wat kan overschieten.

Als ze de boer met een half emmertje cokes en drie harde turven ziet komen, zou ze de emmer wel voor zijn voeten om willen keren, maar zij houdt zich in. De boerin is al even krenterig. Ze geeft een klein stukje kaas en als ze op de zwoerd, die ze uit de kelder gehaald heeft, nog een dobbelsteentje spek ziet zitten, snijdt ze het ervan af. 'Dat vind ik zonde,' zegt ze glashard.

Als Kees die middag met natte voeten thuiskomt en klaagt over zijn kapotte klompen, gaat Bep stil in een donker hoekje van de kamer zitten huilen.

Het nieuwe jaar is nog maar enkele weken oud als Koos zich weer enigszins in staat voelt om te gaan werken. Dokter Van Ammers raadt het hem af, maar Koos ziet geen andere mogelijkheid. Als hij zich al eens met voorzichtige stapjes buiten waagde en Dirk Leféber zag hem, dan vroeg hij niet hoe het ermee ging, maar wanneer hij zijn luie bestaan eens op zou geven. Koos reageerde er maar niet op, maar inwendig kookte hij van woede. Toen hij voldoende aangesterkt was, heeft Bep hem verteld wat ze met de boer en de pastoor heeft meegeemaakt en vanaf dat moment staat zijn besluit vast. Hij keert dit dorp en die rotboer de rug toe en hij zal trachten een bestaan in Rotterdam op te bouwen. Een vetpot zal het nooit worden, maar de vernederingen die ze hier moeten ondergaan, zullen in Rotterdam zeker tot het verleden behoren.

In de winter is het niet druk op de hoeve en daardoor kan Koos er geleidelijk aan in komen. Daardoor, en door de frisse buitenlucht sterkt hij vlugger aan dan de dokter voor mogelijk had gehouden en

als het voorjaar zich met enkele mooie dagen aandient, is Koos weer zo goed als de oude. En dat is maar goed ook, want in het voorjaar is het erg druk in en rondom de hoeve. De grote schoonmaak is aangebroken en Bep moet weer opdraven om te helpen bij het reinigen en sauzen van de stal van Landzicht. Kort ervoor zijn de koeien het land op gegaan en, zoals gebruikelijk, deden ze dat weer met de raarste sprongen, waardoor er zelfs een in de sloot belandde. Niet zo verwonderlijk dat de beesten zo uitbundig tekeergingen, want, na een winter lang tussen twee palen in de stal gestaan te hebben, schepten ze er genoeg in de stramme poten flink te strekken.

Ook Bep is 's avonds, na een dag sloven voor de boer, doodop, maar dat is het niet alleen, ze is ook bedroefd. Koos ziet het en hij vraagt wat er aan de hand is.

'Kijk maar op de kalender, Koos. Vandaag zou Heintje veertien geworden zijn.'

'Maar, lieve mens, Heintje is al tien jaar dood,' zegt Koos verbaasd. Ook hij heeft er destijds veel verdriet van gehad toen Heintje op vierjarige leeftijd overleed, maar de tijd heelt alle wonden.

'Ik weet het wel, jongen, maar op 3 april en dat is het vandaag, was Heintje jarig en elk jaar weer moet ik aan hem denken.'

'Je moet het van je afzetten, Bep. We hebben drie lieve kinderen en we doen ons best goed voor ze te zorgen, maar hier in dit boerengat wordt dat voor ons steeds moeilijker. Ik werk meer dan twaalf uur per dag voor een hongerloontje en dan verwacht de boer ook nog dat jij, zoals vandaag, bijspringt bij de schoonmaak of tijdens de hooibouw. Het mankeert er nog maar aan dat de boerin Alie ook roept, want ze is ertoe in staat ook haar te laten helpen. Wat voor een toekomst hebben wij hier en belangrijker, welke toekomst hebben de kinderen? Alie zal wel aan een boerenknecht blijven hangen en dan gaat ook zij een leven van armoede en sloven tegemoet. En datzelfde geldt voor Fientje. Kees heeft een helder verstand volgens de meester, maar wat moet hij ermee? Stront slechten en koeien melken, dat is ook zijn voorland. Nee, Bep, zover laten wij het niet komen. Na onze ervaringen van de afgelopen winter is de maat echt vol. Bereid je er maar op

voor dat we nog vóór de zomer naar Rotterdam verhuizen.'

'Zo vlug al?' Bep kan maar niet aan het idee wennen het vertrouwde dorp te moeten verlaten.

'Langer wachten heeft geen zin, Bep. Ik zou wel naar Theo in Rotterdam willen om er met hem over te praten.'

'Maar dan moet je vrij vragen bij de boer en dan wil die natuurlijk weten waarom dat is.'

'Ja, daar heb jij gelijk in. Ik zit met handen en voeten aan die rot-boer vast. Niet alleen op doordeweekse dagen maar ook op zondag, want er moet altijd gemolken worden. Ik schrijf Theo wel een briefje waarin ik hem uitleg dat we besloten hebben naar Rotterdam te komen en hem vraag of hij er hier met ons over wil komen praten.'

'Eindelijk word je verstandig, Koos,' zegt Theo als hij na een week al bij zijn broer op de stoep staat. Hij heeft de reiskosten er wel voor over om zijn broer en diens gezin in Rotterdam een betere toekomst te laten opbouwen dan in dit boerendorp mogelijk is.

'Ja, Theo, we hebben definitief besloten je advies eindelijk op te volgen en naar Rotterdam te vertrekken.'

'Jij hebt besloten, Koos,' corrigeert Bep haar man. 'Hoe moeten wij met onze spullen helemaal in Rotterdam komen?'

'Er rijdt toch een bodedienst op Rotterdam,' merkt Theo op, maar Bep schudt haar hoofd.

'Zo'n verhuizing met de bodedienst kost veel te veel; dat kunnen wij toch nooit betalen.'

'Bep, jij denkt alleen aan de dingen die misschien onmogelijk zijn; denk nou eens andersom! Er is meer mogelijk dan je vermoedt.' Theo doet zijn best zijn schoonzuster over de streep te trekken en dat valt nog niet mee, want Bep heeft nog meer bedenkingen.

'Hier betalen we geen huur voor ons huis, maar in Rotterdam zullen we moeten huren en wat kost dat wel niet?'

'We betalen hier geen huur, maar daar is mijn hongerloontje dan ook naar,' protesteert Koos.

Ze praten er nog lang over door en als Koos moet gaan melken,

zegt Theo even bij bode Hoogerdam langs te gaan om te informeren naar de mogelijkheden en de kosten van verhuizing. Hij treft Ben Hoogerdam zelf en het is een prettig weerzien, want ze hebben samen in dezelfde klas op school gezeten. Theo legt Ben uit met welk probleem zijn broer zit en dan belooft zijn oude schoolkameraad het gezin het vel niet over de neus te zullen halen. De spullen, Koos en de kinderen kunnen in de laadbak en Bep kan, als ze dat wil, bij hem in de cabine meerijden.

Theo kan niet op de terugkomst van Koos wachten, maar hij belooft in Rotterdam achter woonruimte aan te zullen gaan en per post te laten weten wanneer ze kunnen verhuizen.

‘Is de postbode al geweest?’ is in de week die volgt op het bezoek van Theo, de steeds weerkerende vraag van Koos als hij van de boer thuiskomt. En dan op een dag is de brief er. Theo heeft tegen lage kosten een huisje kunnen huren en in de haven is er werk genoeg als hij een goed woordje voor zijn broer doet. Theo kent de bazen in de haven en hij weet als geen ander wie hij voor zijn karretje kan spannen. Bovendien hebben de bazen graag mensen uit de omliggende dorpen, want dat zijn over het algemeen harde werkers en ze zijn minder opstandig dan hun stadse collega’s.

‘Dan kan ik nu die rotboer zeggen dat ik hem niet meer nodig heb,’ zegt Koos tevreden.

‘Niet schelden of zo, hoor, Koos!’ waarschuwt Bep. ‘Je kunt nooit weten of we Dirk nog eens nodig hebben als we in Rotterdam niet kunnen aarden.’

‘Het moet wel heel raar lopen, wil ik bij die hufter nog eens aankloppen, Bep,’ wuift Koos de bezwaren van zijn vrouw weg.

‘Je zei vorig jaar dat, als ik beter kan, ik maar moet gaan, Dirk,’ zegt Koos nog diezelfde dag, nadat hij zijn weekgeld heeft gebeurd, tegen de boer. ‘Welnu, het is zover; ik neem ontslag en vertrek maandag naar Rotterdam.’

‘Het is nog geen 1 mei, Koos, dus maandag zal niet gaan. Ik moet

eerst een andere knecht hebben voordat je weg kunt.'

'Jij hebt nooit met mijn belangen rekening gehouden, dus doe ik het nu met die van jou ook niet, Dirk. Je zoekt het maar uit.'

'Laat je mij van de ene op de andere dag in de steek?' Dirk Lefeber loopt rood aan van woede en Koos ziet dat met welgevallen aan. Het doet hem goed dat hij die rijke boer een loer kan draaien. Altijd heeft hij aan het kortste eind getrokken en moest hij doen wat zijn baas hem opdroeg. Ook Bep en zelfs Alie moesten opdraven als de boer of de boerin dat wilde. Nu zijn de rollen omgedraaid en maakt hij, Koos Gerrits, de dienst uit.

'Toen ik doodziek in bed lag, liet jij mij ook in de steek, Dirk. Nu is het mijn beurt.'

'Je liegt!' brult de boer. 'Ik zorgde ervoor dat jullie geld uit de armenkas kregen.'

'De armenkas is voor de armen en niet voor een knecht die tijdelijk door een ernstige ziekte is uitgeschakeld. Nee, Dirk, jij was te gierig om mij mijn loon door te betalen en daarom moest mijn vrouw haar hand ophouden bij de pastorie om met de helft van mijn weekhuur rond zien te komen. En wat deed jij?'

'Wij zorgden voor brandstof en wat eten.'

'Noem jij een halve emmer cokes en drie turven brandstof? En durf jij over eten te praten? Bep kreeg een zwaard om uit te koken in de soep, maar het dobbelsteentje spek dat er nog op zat, werd er door je vrouw van afgesneden, want dat vond ze zonde. Hoor je wat ik zeg, Dirk? "Zonde!" Weet je wat zonde is? Als je lid bent van het kerkbestuur en elke zondag voor in de kerk zit en je doodzieke knecht laat verrekken. Dat is zonde!'

'Je mond is groot genoeg, Koos. Donder alsjeblieft op, maar kom niet met hangende pootjes terug als het niet gaat in Rotterdam, want in dit dorp is voor jou geen plaats meer. Jij vergeet wie je voor je hebt en dat zal je nog eens opbreken.' Dirk Lefeber draait zich woedend om en hij ziet daardoor niet dat Koos een lange neus maakt en zielsvergenoegd huiswaarts keert. Hij is dik tevreden over de manier waarop hij die lompe boer de waarheid gezegd heeft. En het dreigement van die

rotzak dat het hem nog eens zal opbreken, lapt hij aan zijn laars. Op hangende pootjes terugkomen? Hij gaat nog liever dood van de honger dan dat te doen.

‘Je hebt toch niet gescholden, hè?’ vraagt Bep als Koos met een lachend gezicht terugkomt van de boer.

‘Nee, gescholden heb ik niet, maar ik heb die hufter wel ongezoeten de waarheid gezegd. Hij was woedend en daar was het mij nou net om te doen.’

‘Moet dat allemaal mee?’ vraagt Ben Hoogerdam als hij die maandag met zijn vrachtauto bij de familie Gerrits voor de deur staat. ‘Je krijgt zeker een groot huis met een tuin in Rotterdam?’

‘Zie je nou wel, Koos,’ reageert Bep. Ze is op van de zenuwen en ze weet wel zeker dat ze in Rotterdam niet zo veel ruimte hebben om alles wat Koos heeft klaargezet, te kunnen bergen. En wat moeten ze in Rotterdam op een bovenhuis met manden, kratten, emmers, tuingereedschap en een konijnenhok?

‘Laat maar staan wat je niet kunt bergen, Koos. Ik gooi het wel zolang bij mij in de schuur en als ik het kan verkopen, krijg jij het geld. Akkoord?’ Ben Hoogerdam heeft zijn hart op de juiste plaats. Natuurlijk gaat Koos ermee akkoord en even later zijn ze op weg naar de grote havenstad; op weg naar een onzeker avontuur.

HOOFDSTUK 2

Voor Kees Gerrits was Rotterdam een rode stip op de landkaart. Een grote havenstad, leerde hij op school, maar nu ziet hij die stad met eigen ogen. Ze rijden langs een brede rivier en vader weet te vertellen dat dat de Maas is. Hij ziet er stoomboten met een zwarte rookpluim boven de gestreepte pijp. Ja, de Maas is de rivier die door Rotterdam loopt, dat weet Kees maar al te goed. Hij is goed in aardrijkskunde en weet de rivieren feilloos op te noemen, maar hij heeft er nog nooit een gezien en nu rijdt hij erlangs. Zijn borst zwelt van trots. Dat moesten

Twee vervolggromans over het boerenleven begin twintigste eeuw

Wanneer dienstmeid Alie Gerrits zwanger wordt van de zoon van haar baas, rest haar geen andere keus dan te vluchten. Ze komt terecht op hoeve Rietland, waar ze trouwt met een priesterstudent. Met hem en haar zoon bouwt ze een leven op. Dan krijgt ze een verrassend bericht van de notaris: haar voormalige werkgever is overleden, en hij heeft zijn kleinzoon – de zoon van Alie dus – een riante geldsom nagelaten. Van dat geld kopen zij en haar man een prachtige hoeve: de Weeshoeve.

Clemens Wisse heeft zijn hart verpand aan de streekroman. Het liefst schrijft hij over het mooie Groene Hart, waar hij zelf woont. Daar speelt ook de dubbelroman *De erfgenaam van de Weeshoeve* zich af. Deze bundeling bevat de boeken *Een hoeve voor mijn kind* en *Een weeshoeve als erfenis*.

Z&K

ISBN 978 94 0190 542 8 NUR 344

9 789401 905428

www.zomerenkeuning.nl